

O. V. Kovshar

PROVIDING EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN EDUCATIONAL PROCESS OF FIVE-YEAR-OLD CHILDREN

The article deals with the analysis of the phenomena of environment, educational environment and developmental environment; the author considers the significance of developmental teaching in the process of five-year-old children's education, determines the principles of building a developmental environment, emphasizes its necessity in five-year-old children's gaining preschool maturity. An environment is the main means of the development of a child's personality, the source of knowledge and experience. The most important role of the environment is in the development of a preschool child but this aspect of the problem has not been investigated fully enough. The notion of an environment is broad and includes the whole of external conditions, factors and objects where the object is born, lives and develops. The creation of educational and developmental environment in preschool institutions is an important direction in preschool education reforming, namely pre-prep education as a link between preschool and primary education. From the point of view of psychological context developmental environment is a definitely ordered educational environment, in which developmental teaching is carried out. The main features of educational developmental environment for preschool children are the following: partnership between the subjects aimed at child's personality formation, providing psychological defense of a child; knowledge, abilities and skills are considered as a means of a child's further personality development; organization of a child's active living and his creative life oriented at the formation of preschool maturity; continuity which is expressed through the cooperation and succession in creating educational integration "educational institution – school"; exposure which stipulates wide participation of all the members of education in management, democratization of the methods of teaching, education and cooperation; pedagogical support as a special teacher's attitude. Thus, developmental environment in preschool education is a complex of psychological and pedagogical, material and technical, aesthetic conditions which provide the organization of five-year-old children's activity at preschool institution aimed at their gaining preschool maturity. It should address a child's needs, enrich the development of specific types of activity, provide the space for a child's immediate development, to develop creative abilities, to form elder preschoolers' personality traits and life experience before entering a school.

Keywords: environment, educational and developmental environment, developmental education, characteristics of developmental environment, criteria of developmental environment enrichment, developmental environment in preschool education.

Подано до редакції 08.09.14

УДК: 378+37.015+377.36

O. A. Konusь

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ДО РОБОТИ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

Статтю присвячено актуальним проблемам проектування педагогічної технології формування готовності майбутніх філологів до роботи в профільній школі, зокрема визначенню складників технологічного підходу до підготовки вчителів-словесників (принципи, активні методи і форми навчання) та основних етапів упровадження педагогічної технології в навчальний процес філологічних факультетів вищих навчальних закладів.

Ключові слова: педагогічна технологія, майбутні філологи, профільна школа, технологічний підхід, навчальний процес.

Упровадження профільного навчання української мови в старших класах загальноосвітніх навчальних закладів нового типу вимагає підготовки відповідного контингенту вчителів, які були б здатні забезпечити формування в старшокласників умінь і навичок користування мовою як важливим засобом допрофесійної підготовки, інтелектуального, творчого і морального саморозвитку. В умовах реформування середньої та вищої школи нове покоління випускників філологічного факультету повинно володіти сучасною теорією викладання української мови в профільній школі; уміти віднаходити ефективні шляхи вдосконалення мовної і мовленнєвої компетентностей старшокласників, демонструвати роль мови в гармонійному розвитку особистості, розв'язанні різноманітних життєвих ситуацій, професійному зростанні; працювати творчо та самовдосконалюватись.

Питання викладання української мови як профільного предмета порушено в працях З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіної, С. Карамана, О. Караман, А. Нікітіної, М. Пентиліюк, В. Тихоші та ін.

На нашу думку, готовність майбутніх філологів до професійної діяльності в профільній школі не можна забезпечити без системного впровадження в навчальний процес вищої школи інноваційних технологій, що вимагають педагогічного проектування, активної взаємодії магістранта і викладача як суб'єктів навчального процесу, сприяють інтенсифікації навчання, корекції та подальшому самовдосконаленню, саморозвиткові, самореалізації особистості.

Ураховуючи актуальність проблеми, у статті ми поставили за мету спроектувати педагогічну технологію формування готовності майбутніх філологів до роботи в профільній школі. Відповідно до мети сфор-

мульовано завдання: 1) визначити складники технологічного підходу до підготовки вчителів-словесників (принципи, активні методи і форми навчання), 2) описати основні етапи впровадження педагогічної технології в навчальний процес філологічних факультетів вищих навчальних закладів.

Наукові пошуки з технологізації навчально-виховного процесу на різних рівнях освіти, зокрема і вищої, здійснено в багатьох працях українських і зарубіжних учених (А. Алексюк, С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Беспалько, С. Бережна, Л. Беляєва, І. Богданова, В. Бондар, С. Бондаревська, О. Глузман, С. Гончаренко, Н. Гузій, І. Лернер, В. Монахов, М. Фіцула, А. Фурман, І. Якиманська та ін.). Аналіз наукових досліджень та власний досвід проектування й організації навчального процесу у вищому навчальному закладі дав нам змогу з позицій сучасних підходів розробити педагогічну технологію формування готовності майбутніх філологів до роботи в профільній школі.

Пропонована педагогічна технологія становить складну комбінацію різноманітних організаційних, методичних, технологічних елементів навчання. Їх поєднання, визначення рівня специфіки навчальних ситуацій зумовлено передусім типологічною структурою, функціями та основною метою навчання магістрантів.

Як відомо, готовність магістра-філолога до роботи в профільній школі передбачає озброєння магістрантів спеціальною методикою навчання української мови в старших класах профільної школи. Відповідно до базового компонента, разом з інваріантним компонентом чинної програми та її варіативної частини (варіативних частин), було здійснено групову та індивідуальну роботу з магістрантами задля формування їхньої професійної компетентності, необхідної для подальшої роботи в старших класах профільної школи (ліцеї, гімназії, коледжі). Розроблена педагогічна технологія зорієнтована на високий рівень сформованості професійної компетентності (інтегративності) майбутніх філологів до розроблення власної методичної системи, до роботи з учнями профільної школи; ґрунтується на безпосередньому і зворотному зв'язках, коли навколо стрижневої ідеї концентрується внутрішньопредметний і міжпредметний матеріал, пов'язаний з інтегративним вимірюванням проблеми, що вивчається. Стимульовальна освіта за таких умов спрямована на саморозкриття, самовиявлення творчості і співпраці, є характерною ознакою для тих, хто виявив інтерес до майбутньої професії.

У межах пропонованої технології, спрямованої на підготовку філологів до роботи в профільній школі, застосовано підтипи безпосереднього й контекстного навчання, діалогового та інструктивного, інформаційного й дослідницького, індивідуального і колективного, зовні регульованого й самоосвітнього. Їх інтегративна орієнтація зумовила відповідні тенденції формування організаційно-методичних, процесуально-технологічних умов навчання.

Результати дослідного навчання і практика формування професійної компетентності майбутніх філологів виявили, що навчально-пізнавальна діяльність стає ефективною, коли органічно застосовуються і

передбачаються різноманітніші сучасні методи, форми й напрями активізації процесу навчання, а навчально-виховний процес у магістратурі розглядається в загальному інтегрованому полі професійного розвитку.

Для проектування педагогічної технології формування готовності майбутніх філологів до роботи в профільній школі мало принципове значення багатоманітність форм організації навчання магістрантів з урахуванням особливостей взаємодії учасників (суб'єктів) навчального процесу. Особливості пропонованої педагогічної технології в контексті взаємодії викладача і магістранта задавалися тими компонентами змісту і форм, способів діяльності, завдяки яким від магістранта і викладача «очікувалася» відповідна інтегративно-орієнтувальна діяльність та організаційні форми системи занять. Провідними виступили різні організаційно-діяльнісні й організаційно-розумові форми навчання (лекції, семінари, практичні та лабораторні заняття, колоквиуми, консультації, самостійна робота, різні види практик, тренінги), спрямовані не стільки на розширення набутих знань, скільки на формування достатнього рівня професійної компетентності майбутнього філолога, його інтелектуальної культури, культури саморозвитку, самореалізації та самодисципліни.

В умовах вишу педагогічна технологія формування готовності майбутніх філологів до роботи в профільній школі зреалізовувалася в таких формах навчальної взаємодії, як: лекція-діалог, лекція-візуалізація, лекція удвох, проблемні лекції, ділові й рольові ігри, конференції, захисти проєктів, обмін досвідом, семінари, диспути, майстер-класи, презентації калейдоскопу методичних ідей, «круглі столи» («Майстерня сучасного викладача», «Моє перше лекційне заняття: план та дії», «Методичний семінар», «На перехресті думок», «Лінгводидактика – наука чи мистецтво?», «Слово-символ та народний вислів – могутній професійний арсенал вчителя» та ін.). Участь у зазначених формах і видах навчальної взаємодії спонукала магістранта до перебудови власної освітньої діяльності.

Специфіка підготовки майбутніх філологів до професійної діяльності в профільній школі передбачала врахування принципів свідомості, посильності, міцності засвоєних знань, активності, індивідуалізації, емоційного інтелекту та професійної спрямованості. Принцип свідомості, будучи одним з основних дидактичних принципів навчання магістрантів, передбачав цілеспрямований відбір мовного і мовленнєвого матеріалу, який якнайкраще забезпечував розвиток їхньої пізнавальної діяльності [1, с. 50]. У контексті нашого дослідження цей принцип був пов'язаний також із самою організацією інтерактивного типу навчання та чіткого дотримання магістрантами й викладачем прав і інтерактивного спілкування в навчально-виховному процесі.

З урахуванням визначених положень, педагогічну технологію формування готовності майбутніх філологів до роботи в профільній школі спроектовано на засадах компетентнісного, суб'єктно-діяльнісного, комунікативно-діяльнісного, синергетичного, контекстного та сис-

темного підходів з опертям на педагогічний принцип «нарошування» знань та вмій магистрантів.

Суть пропонованої педагогічної технології формування готовності майбутніх магистрів філології до роботи в старших класах профільної школи полягала в такому: будь-який педагогічний вплив на заняттях, спрямований на формування мовної, мовленнєвої, комунікативної, предметної, дослідницької компетентностей магистрантів, здійснювався через визначення адекватних завдань, які відповідали їхній індивідуальній діяльності, єдності змісту і форми реалізації; самовизначення магистранта в діяльності, її динаміка в процесі навчання – особливий об'єкт у навчальній діяльності, аналізі, управлінні; педагогічний вплив здійснювався з урахуванням сприйняття / несприйняття магистрантом індивідуальних занять, щоб своєчасно перелаштовувати його на навчальну діяльність, яка сприймалася б ним як «своя»; навчальний процес будовався з позицій самоперетворення, а не нав'язування.

Реалізація основних компонентів педагогічного принципу «прирошення» (входження і занурення) в навчальний процес передбачав обов'язкове внесення в педагогічну технологію інтегративного навчання рефлексії, що забезпечувало співвіднесення магистрантами своїх навчальних дій з пропонованими йому викладачем умовної діяльності, з одного боку, а з іншого – особистісними цінностями, запитаними, цілями, можливостями.

Педагогічна технологія формування готовності магистрантів до роботи в профільній школі передбачала кілька етапів.

На першому – пропедевтичному – етапі було проведено діагностування магистрантів. Суть його полягала в організації рефлексивного аналізу магистрантами своїх труднощів у практичній діяльності, пошуку їх можливих причин і самовизначення мети та завдань передбачуваної діяльності. Рефлексія здійснювалась у формі тестування «Мої професійні труднощі» або у формі анкетування «Самоаналіз та самооцінювання педагогічної діяльності». Усвідомленню самоаналізу сприяло спільне обговорення відповідей (без називання прізвища, ім'я та по батькові) на низку запитань: *Зазначте, що успішно вдається Вам у педагогічній професії, а що – ні. У чому Ви вбачаєте свої професійні недоліки? Як Ви вважаєте, у чому їх причина? Що у Вашій педагогічній діяльності переважає: інтуїтивне експериментування чи науково обґрунтовані експериментування наукового дослідження? Чи доводилося Вам брати участь у проведенні педагогічного експерименту в загальноосвітньому навчальному закладі нового типу? Чи хотіли б Ви взяти участь у проведенні педагогічного експерименту? На яку тему? Ви хотіли б взяти участь у проведенні експерименту: як учитель, директор, консультант, батько (мати), спостерігач? Які сучасні інноваційні технології Вам доводилось апробувати в школі чи університеті? Чи хотіли б Ви ознайомитися з новими педагогічними технологіями в профільній школі? З якою метою? Чи хотіли б Ви спроектувати нову педагогічну технологію для учнів старших класів профільної школи? Що Вам для цього потрібно? Чи хотіли б Ви ознайомитися з передовим педагогічним досвідом старшого учителя, учителя-методиста, який навчає української мови в старших класах профільної школи? Чий передовий педагогічний досвід Вам відомий? Чим він цікавий? Чи хотіли б Ви*

ознайомитися з основами педагогічної майстерності, педагогічного прогнозування? З якою метою? Поясніть зміст понять «педагогічне прогнозування», «педагогічна технологія». У чому Ви вбачаєте свої педагогічні досягнення? та ін.

Для магистрантів результатом першого етапу навчального процесу було усвідомлення «масштабу» своїх проблем, їх особливостей, початок проектування подальшої педагогічної діяльності (часткове, на рівні мети, достатньо повне із зазначенням послідовності логічних дій).

На другому (операційно-формувальному) етапі було визначено напрями навчальної діяльності, спрямовані на моделювання (або уточнення) труднощів, кола проблем і питань, які потрібно засвоїти магистрантам. Форми, за допомогою яких здійснювалась діяльність, досить різноманітні: проблемно-тематичні лекції, семінари, практичні заняття, ділові та рольові ігри, тренінги.

На лекційних заняттях магистранти ознайолювались із цілісною системою методів навчання української мови в старших класах профільної школи, їх класифікаціями, структурними елементами, системними моделями, прийомами, дидактичними принципами, специфічними прийомами, з новітніми досягненнями загальної дидактики, психології, методики навчання окремих предметів, зокрема з інноваційними технологіями навчання, як-от: концептуальні засади сучасних освітніх технологій навчання української мови в профільній школі; загальна характеристика освітніх технологій у профільній школі; сутність, види навчальних технологій, умови їх запровадження; суб'єктність як основа освітніх технологій; особистісно зорієнтоване навчання; засоби інформаційно-комунікаційних технологій навчання; інтерактивне навчання.

Активні методи і форми навчання, використані на заняттях для магистрантів з курсу «Методика навчання української мови в профільній школі», були спрямовані не стільки на зняття виявлених труднощів у професійній діяльності, скільки на їх локалізацію, що й створювало основу для подальшої рефлексії вищого рівня в різних видах професійного мислення й діяльності, усвідомлення себе як особистості і професіонала, прогнозування наслідків впливу, усвідомлення змісту ситуацій, моделювання, оцінювання рівнів готовності, у чому полягала мета третього – контрольної-рефлексивного етапу. Головна увага була зосереджена на діагностиці і самодіагностиці рівнів сформованості готовності магистрантів до роботи в профільній школі.

Змістовий аспект пропонованої технології навчання майбутніх магистрів філології доповнено і підсилено серією спецкурсів. Розширено темарій для написання рефератів, магістерських робіт з визначенням проблематики, що розкриває актуальні питання поглибленого і профільного навчання, особливостей зовнішнього незалежного оцінювання та ін. Окреслені питання можна опрацьовувати в інтегрованих спецкурсах і спецсеминарах: «Сучасні підходи в навчанні української мови в школах (класах) з поглибленим вивченням», «Культура професійного мовлення», «Проектна діяльність у старших класах профільної школи» тощо.

Отже, описана педагогічна технологія формування готовності майбутніх магистрів філології до роботи в профільній школі, по-перше, створює реальні можливо-

сті для гуманізації, інтеграції і моделювання навчального процесу в магістратурі; по-друге, забезпечує гнучкість та мобільність цілісної методичної системи навчання магістрантів; по-третє, сприяє фаховому станов-

ленню майбутніх магістрів філології за індивідуальною траєкторією з урахуванням тенденцій розвитку національної системи освіти, специфіки навчального закладу, професійних потреб, запитів і вподобань магістрантів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. [для студ., аспір. та молод. викл. вищ. навч. закл.] / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Бакум З. П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії : [монографія] / З. П. Бакум. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. – 338 с.
3. Голуб Н. Викладання елементів практичної риторики в 10 класі / Н. Голуб // Українська мова і література в школі : науково-методичний журнал. – 03/2002. – № 3. – С.4–9.
4. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природни-

чо-математичного профілю : [монографія] / О. М. Горошкіна. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 362 с.

5. Докучаєва В. В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі : [монографія] / В. В. Докучаєва. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 304 с.

6. Богданова І. М. Педагогічні інновації в системі підготовки вчителя: кінець ХХ – початок ХХІ століття : [монографія] / І. М. Богданова. – Одеса : М. П. Черкасов, 2009. – 157 с.

7. Караман С. О. Зміст і технологія навчання української мови в гімназії : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / С. О. Караман. – К., 2000. – 425 с.

REFERENCES

1. Aleksyuk, A. M. (1998). *Pedahohika vyshchoi osvity Ukrainy. Istoriia. Teoriia [Pedagogy of higher educational institutions. History. Theory]*. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
2. Bakum, Z. P. (2008). *Teoretyko-metodychni zasady navchannia fonetyky ukrainskoi movy v himnazii [Theoretical and methodological bases of teaching Ukrainian Phonetics in gymnasium]*. Kryvyi Rih : Vydavnychiy dim [in Ukrainian].
3. Holub, N. (2002). *Vykladannia elementiv praktichnoi rytoryky v 10 klasi [Teaching the elements of practical oratory]*. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – The Ukrainian language and Literature at school*, 3, 4–9 [in Ukrainian].
4. Horoshkina, O. M. (2004). *Linhvodydaktychni zasady navchannia ukrainskoi movy v starshykh klasakh pryrodnycho-matematichnoho profiliiu [Linguo-didactic*

fundamentals of teaching the Ukrainian language at senior classes of scientific and mathematical specialization]. Luhansk : Alma-mater [in Ukrainian].

5. Dokuchaieva, V. V. (2005). *Proektuvannia innovatsiinykh pedahohichnykh system u suchasnomu osvitnomu prostori [Designing innovative pedagogical systems in modern educational space]*. Luhansk : Alma-mater [in Ukrainian].

6. Bohdanova, I. M. (2009). *Pedahohichni innovatsii v systemi pidhotovky vchytelia: kinets XX – pochatok XXI stolittia [Pedagogical innovations in the system of teachers' training: end of XX – beginning of XXI century]*. Odessa : M.P. Cherkasov [in Ukrainian].

7. Karaman, S. O. (2000). *Zmist i tekhnolohiia navchannia ukrainskoi movy v himnazii [Subject-matter and technology of teaching Ukrainian in gymnasiums]*. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

О. А. Корусь

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ ФИЛОЛОГОВ К РАБОТЕ В ПРОФИЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Статья посвящена актуальным проблемам проектирования педагогической технологии формирования готовности будущих филологов к работе в профильной школе, в частности определению составляющих технологического подхода к подготовке учителей-словесников (принципы, активные методы и формы обучения) и основных этапов внедрения педагогической технологии в учебный процесс филологических факультетов высших учебных заведений.

Ключевые слова: педагогическая технология, будущие филологи, профильная школа, технологический подход, учебный процесс.

О. А. Корусь

PEDAGOGICAL TECHNOLOGY OF FORMING READINESS OF FUTURE PHILOLOGISTS FOR WORKING AT PROFESSION-ORIENTED SCHOOL

The article deals with current problems of designing pedagogical technology of forming future philologists' readiness for work at profession-oriented school. The author determines the components of technological approach (principles, active methods and teaching forms) to training teachers-philologists and main stages of implementing pedagogical technology into the training process of Philological Departments of higher educational institutions. The proposed pedagogical technology is a complicated combination of different organizational, methodical, technological elements of teaching. Their combination and determination of specificity level of educational situations are conditioned by typological structure, functions and the main purpose of training master degree students. Subtypes of direct and context teaching, dialogue and instructive, information and research, individual and cooperative, externally regulated and autoeducational are used within the technology. The pedagogical technology is realized in such forms of teaching interaction: lecture-dialogue, lecture-visualization, problematic lectures,

business games and role plays, conferences, defense of projects, experience exchange, seminars, disputes, master-classes, presentations of a wide variety of methodological ideas, roundtables. Participating in these forms and types of teaching interaction motivates a master degree student to rebuild his own educational activity. The pedagogical technology of forming future philologists' readiness for work at profession-oriented school is formed on the basis of competence, subject and activity, communicative and activity approach, synergetic, context and system approaches with a foundation of the pedagogical principle of enriching master degree students' knowledge and skills. The essence of the proposed pedagogical technology was the following: any pedagogical influence at the lessons, which is intended to the formation of such master degree students' competences as language, speech, communicative, subject and the research one, was performed by means of determining adequate knowledge, which corresponds with their individual activity, unity of the content and a form of realization; master degree student's self-determination in his activity, its dynamics in the studying process is a special subject in the learning activities, analysis, management; pedagogical influence was performed with a glance to perception/imperception of individual classes by a master student, in order to direct him to the learning activity in time, which would be perceived by him as his "own"; training process should be built from the positions of self-transformation, but not as intrusion. The pedagogical technology provides some stages. The first one is called propaedeutic stage; it includes diagnosing master students. Its essence lies in the organization of master students' reflexive analysis of their own difficulties in the practical activity, search for their possible reasons and self-determination of the aim and tasks of the expected activity. The second (operating and forming) stage was aimed at determining the branches of the learning activity, which is focused on the modeling (or specification) of difficulties, a number of problems and questions, which should be assimilated by master students. This activity was performed with the help of the following forms: problem and thematic lectures, seminars, practical lessons, trainings, business games and role plays. The third stage (control and reflexive) is focused on the diagnosing and self-diagnosing of the levels of master students' professional preparedness for work at profession-oriented school. Thus, the pedagogical technology of forming readiness for work at profession-oriented school of future masters of Philology creates real opportunities for humanization, integration and modeling of the studying process during master course. It provides flexibility and mobility of the integral methodical system of training master students; as well as it contributes to the professional development of future masters of Philology.

Keywords: pedagogical technology, future philologists, profession-oriented school, technological approach, educational process.

Подано до редакції 08.09.14
